

روضه پنجم از
خلدبرین

(در تاریخ مغول)

تألیف
محمد یوسف واله اصفهانی قزوینی
(به سال ۱۰۸۷ هـ.ق.)

تصحیح
میرهاشم محدث
(استادیار دانشگاه تهران)

بزمگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی

تهران، ۱۳۹۰

سرشناسه: واله اصفهانی، محمد یوسف بن حسین، ۹۸۸-ق.
 عنوان و نام پدیدآور: خلدبرین / تألیف محمد یوسف بن واله اصفهانی، به تصحیح میرهاشم محدث.
 مشخصات نشر: تهران: پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی، ۱۳۹۰.
 مشخصات ظاهری: ۷۲۰ ص.
 شابک: ۹۷۸-۹۶۴-۳۲۶-۵۰۰-ع
 وضعیت فهرست‌نویسی: فیا
 یادداشت: این کتاب "روضه پنجم" در تاریخ مغول "از هشت روضه کتاب "خلدبرین" است.
 موضوع: نشر فارسی — قرن ۱۱ ق.
 موضوع: ایران — تاریخ — مغول و ایلخانان، ۶۱۶-۷۵۶ ق.
 شناسه افزوده: محدث، هاشم، ۱۳۳۱- مصحح
 شناسه افزوده: پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
 رده‌بندی کنگره: ۱۳۹۰ غ ۸/۲۷ و ۱۱۷۶ DSR
 رده‌بندی دی‌جی: ۹۵۵/۰۷
 شماره کتابشناسی ملی: ۲۲۲۲۳۹۲

خلدبرین

روضه پنجم (در تاریخ مغول)

مؤلف: محمد یوسف واله اصفهانی
 مصحح: میرهاشم محدث
 ناشر: پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
 مدیر نشر: ناصر زعفرانچی
 ناظر چاپ: مجید اسمعیلی‌زاد
 امور فنی: امیر خرم
 حروف چین و صفحه آرا: افسانه آفاق محبوب
 طرح جلد: عین الله آزموده
 اجرای جلد: اعظم صادقیان
 چاپ اول: ۱۳۹۰
 تیراژ: ۵۰۰ نسخه
 چاپ و صحافی: پردیس دانش
 ردیف انتشار: ۹-۹۰
 بها: ۱۹۰۰۰ تومان

حق چاپ برای پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی محفوظ است.

شابک ۹۷۸-۹۶۴-۳۲۶-۵۰۰-ع ISBN 978-964-426-500-6

نشانی: تهران، صندوق پستی: ۱۳۱۵۵۴۳۱۹، تلفن: ۸۸۰۳۶۸۹۱۳۰ فاکس: ۸۸۰۳۶۳۱۷

فهرست مطالب

۴	پیش‌گفتار
۱	متن
۳	ذکر نسب چنگیزخان و مجملی از حالات خانات مغول
۵	ذکر ترک بن یافت بن نوح
۶	ذکر المنجه‌خان بن یافت اوغلان
۷	طبقه تاتار
۸	طبقه مغول
۸	ذکر مغول‌خان
۸	ذکر قراخان
۱۱	ذکر اغوزخان
۱۴	کون خان
۱۵	آی خان
۱۷	یلدوزخان بن منکلی خواجه
۱۹	بوزنجرخان بن الانقوا
۲۰	بوقا قآن
۲۶	ذکر ولادت پادشاه جهان‌ستان چنگیزخان و ..

- ۳۰ ذکر سبب مخالفت چنگیزخان و اوتنگ خان و ...
- ۳۵ ذکر جلوس چنگیزخان بر سریر پادشاهی
- ۳۸ ذکر محاربه چنگیزخان و تابانک خان حاکم نایمان
- ۴۳ ذکر قریلتای فرمودن تموچین و ملقب به چنگیزخان شدن
- ۴۵ ذکر لشکر کشیدن چنگیزخان به صوب اردیش ...
- ۴۷ ذکر توجه چنگیزخان به جانب ختای ...
- ۵۲ ذکر ورود چنگیزخان به حدود شهرخان بالیق و ...
- ۵۸ ذکر سلاطین قراختای که مقدم ایشان را گورخان گویند ...
- ۶۵ ذکر ارسال چنگیزخان، محمود یلواج را با جمعی از خواص خود به رسالت نزد سلطان محمد خوارزمشاه
- ۷۰ ذکر اسباب زوال ملک سلطان محمد خوارزمشاه و ...
- ۷۴ ذکر توجه چنگیزخان به جانب بخارا ...
- ۷۹ ذکر محاربه اوگتای و جغتای خان با غایرخان والی اترار...
- ۸۱ ذکر توجه جوجی خان به جانب خجند...
- ۸۳ ذکر فتح فناکت و خجند و احوال تیمور ملک
- ۸۷ ذکر توجه چنگیزخان به جانب سمرقند و تسخیر آنجا
- ۹۰ ذکر فرستادن چنگیزخان، جبه نویان و سوبدای بهادر را بر اثر سلطان محمد خوارزمشاه
- ۱۰۲ ذکر فرستادن چنگیزخان پسران خود را به جانب خوارزم
- ۱۰۷ ذکر توجه چنگیزخان به جانب نخشب و ترمذ و بدخشان
- ۱۱۱ ذکر توجه تولی خان به جانب خراسان و تسخیر مرو شاهجان
- ۱۱۵ ذکر واقعه نیشابور

- ۱۱۷ ذکر واقعه هرات
- ۱۲۲ ذکر مراجعت چنگیزخان به یورت اصلی
- ۱۳۰ ذکر وصایای چنگیزخان
- ۱۳۲ ذکر اولاد نامدار و خواتین و زنان و قمایان چنگیزخان
- ۱۳۵ ذکر جوجی خان
- ۱۳۶ ذکر جغتای خان
- ۱۴۰ ذکر اوگتای قاآن
- ۱۴۴ ذکر توجه اوگتای قاآن به جانب ختای
- ۱۴۸ ذکر ارسال اوگتای قاآن شاهزادگان را به تسخیر ممالک
- ۱۵۴ ذکر قریلتای ثانی و فوت اوگتای قاآن
- ۱۵۷ ذکر بعضی از اخلاق و عادات اوگتای قاآن
- ۱۸۳ ذکر تولی خان بن چنگیزخان
- ۱۸۵ ذکر توراکینا خاتون
- ۱۸۹ ذکر جلوس گیوک خان بر اورنگ جهانبانی
- ۱۹۵ ذکر سلطنت منگوقاآن بن تولی خان
- ۲۰۱ ذکر غدر و مکر بعضی از شاهزادگان
- ۲۰۶ مجملی از حال شرف الدین خوارزمی
- ۲۱۵ ذکر سلطنت قوبلای قاآن بن تولی خان
- ۲۲۲ ذکر وصول اریق بوکا به اردوی قوبلای قاآن
- ۲۲۴ ذکر قریلتای قوبلای قاآن در مملکت ختای و بنای شهر دیدو
- ۲۳۳ ذکر سلطنت تیمور قاآن بن جیم گیم بن قوبلای قاآن
- ۲۳۸ ذکر خانان دشت قبیچاق

- ۲۴۱ ذکر طایفه‌ای از اولاد چنگیزخان که در توران سلطنت کردند
- ۲۴۱ ذکر محمود تارابی
- ۲۴۶ آغاز داستان هولاگوخان بن تولی خان
- ۲۵۳ ذکر معموری دارالسلام و کمی از حشمت خلیفه انام
- ۲۷۸ ذکر وقایعی که بعد از تسخیر دارالسلام بغداد روی نمود
- ۲۸۱ ذکر توجه هولاگوخان به جانب شام
- ۲۹۰ ذکر محاربه کیتو قانونیان و مآل حال او
- ۲۹۴ ذکر وقایعی که در میان اقربا و خویشان به خلاف یاسای چنگیزخان دست داد
- ۲۹۸ ذکر شمه‌ای از حالات ایلخان و انتقال وی از جهان گذران
- ۳۰۲ ذکر سلطان اباقاخان بن هولاگوخان
- ۳۰۸ ذکر شمه‌ای از کرامت ذات شمس الدین محمد صاحب دیوان
- ۳۱۱ ذکر توجه نوقای به طلب خون خویشاوند خود توتار
- ۳۱۲ ذکر منازعه براق اوغلان با پسرزاده اوگتای قاآن
- ۳۲۴ ذکر توجه اباقاخان به جانب خراسان و ...
- ۳۳۶ ذکر مآل حال براق بعد از انهزام و مشرف شدن وی به اسلام
- ۳۳۸ ذکر منازعت و مخاصمت پسران براق با قیدوخان و ...
- ۳۴۰ ذکر لشکر کشیدن اباقاخان به ولایت روم
- ۳۴۲ ذکر وقایعی که فی مابین بهاءالدین صاحب دیوان و مجدالملک یزدی
- ۳۴۹ ذکر وفات اباقاخان
- ۳۵۱ ذکر جلوس تگودار اوغول بن هولاگوخان

- ۳۵۶ ذکر اسباب وحشت فی مابین احمد خان و ارغون خان
 ذکر طغیان ارغون خان و لشکر کشیدن سلطان احمد
 به جانب خراسان
- ۳۶۰
- ۳۶۷ ذکر سلطنت ارغون خان بن اباقاخان
- ۳۶۸ ذکر مآل حال صاحب دیوان و رسیدن وی به بهشت جاویدان
- ۳۷۳ ذکر احوال سعدالدوله یهود
- ۳۷۶ ذکر اسبابی که باعث بر انهدام قصر شوکت بوقا گردید
- ۳۸۰ ذکر بیماری ارغون خان و کشته شدن سعدالدوله یهود
- ۳۸۴ ذکر سلطنت گیخان بن اباقاخان
- ۳۸۹ ذکر حصول وضع چاو و رفع آن
- ۳۹۳ ذکر بقایای احوال و مآل حال گیخان و سبب ارتحال او
- ۳۹۶ ذکر سلطنت بایدو خان
- ۳۹۸ ذکر امیرنوروز ولد ارغون آقا و اهتمام وی در ارتفاع
 اعلام ملت بیضا
- ۴۰۱ ذکر توجه شاهزاده غازان به جانب ری
- ۴۰۶ ذکر توجه شاهزاده غازان دیگر باره به جانب عراق و جلوس
 او بر سریر سلطنت
- ۴۱۱ ذکر اتفاق بعضی از امرا بر قتل غازان خان و امیرنوروز
- ۴۱۴ ذکر توجه رایات نصرت آیات به بیلاق همدان و فراهم
 آمدن اسباب قتل امیرنوروز در خراسان
- ۴۲۱ ذکر توجه اولجایتو سلطان به عزم محاصره هرات
- ۴۲۵ ذکر بعضی از اوامر و احکام پادشاه اسلام

- ۴۲۷ ذکر توجه پادشاه اسلام به جانب مصر و شام
- ۴۳۶ ذکر لشکر کشیدن پادشاه اسلام دیگر باره به دیار شام
- ۴۴۷ ذکر انتقال پادشاه ستوده خصال سلطان محمود غازان از دار ملال به جوار رحمت پادشاه لایزال
- ۴۵۰ ذکر وقایعی که در اثنای بیماری و بعد از فوت غازان خان در خراسان روی نمود
- ۴۵۳ ذکر توجه اولجایتو سلطان از خراسان به جانب اوجان و جلوس وی بر تخت ...
- ۴۵۶ ذکر احداث عمارت و بنای شهر سلطانیه
- ۴۵۸ ذکر ظهور خیانت خواجه سعدالدین صاحب دیوان و ...
- ۴۶۰ ذکر توجه امرا به موجب فرمان اولجایتو سلطان به جانب گیلان
- ۴۶۶ ذکر فرستادن اولجایتو سلطان دانشمند بهادر را به هرات و گرفتار شدن وی
- ۴۸۲ ذکر رسیدن بوجای بهادر به دارالملک هرات و کشته شدن جمال الدین محمد سام
- ۴۹۵ ذکر توجه پادشاه اسلام به قصد گوشمال ملک ناصر پادشاه مصر
- ۵۰۰ ذکر آمدن شاهزاده کپک و بیسور به ملک خراسان و کشته شدن بوجای
- ۵۰۴ ذکر نهضت سلطان ابوسعید بهادرخان به جانب خراسان
- ۵۰۷ ذکر وحشتی که فی مابین شاهزادگان ماوراءالنهر روی نمود
- ۵۱۰ ذکر انتقال اولجایتو سلطان
- ذکر رسیدن سلطان ابوسعید بهادرخان به سلطانیه و جلوس بر

- تخت سلطنت پایدار ۵۱۳
- ذکر ظهور مخالفت شاهزاده ییسور و مآل حال امیر یساول ۵۱۵
- ذکر مخالفت در میان صاحبان دیوان و شهادت خواجه رشیدالدین فضل الله ۵۱۸
- ذکر ظهور بعضی از حوادث و فتن ۵۲۱
- ذکر شورش و آشوب خراسان به سبب طغیان شاهزاده ییسور ۵۲۳
- ذکر لشکر کشیدن شاهزاده ییسور به جانب سیستان ۵۲۵
- ذکر عصیان و طغیان امرای سلطان ابوسعید خان ۵۳۰
- ذکر رفتن امیرحسین گورکان به خراسان و مآل حال شاهزاده ییسور ۵۳۸
- ذکر وقایع متنوعه زمان دولت ابوسعید خان تا هنگام تغییر مزاج سلطان بر امیر چوپان ۵۴۶
- ذکر تغییر مزاج سلطان نسبت به امیرچوپان و چوپانیان و رفتن وی به صوب خراسان ۵۵۲
- ذکر قتل امیر دمشق خواجه ۵۵۷
- ذکر وقایع متنوعه و سوانح مختلفه که تا زمان انتقال سلطان ابوسعید خان روی نمود ۵۷۰
- ذکر وفات ابوسعید بهادرخان ۵۷۹
- ذکر سلطنت ارباخان ۵۸۱
- ذکر مخالفت امیرعلی پادشاه با ارباخان و شهادت خواجه غیاث الدین محمد رشید ۵۸۴
- ذکر سلطنت موسی خان ۵۸۷

- ۵۹۰ ذکر سلطنت طغاتی‌مورخان و لشکر کشیدن او به جانب عراق و آذربایجان
- ۵۹۳ ذکر خروج امیر شیخ حسن بن تیمورتاش و محاربه او با امیر شیخ حسن نویان
- ۵۹۷ ذکر وقایعی که بعد از تمکن هر یک از جماعت مذکوره در بلاد و دیار در میان ایشان دست داد
- ۵۹۹ ذکر سلطنت تیمورخان بن الافرنګ
- ۶۱۰ ذکر سلطنت نوشیروان عادل و حکومت ملک اشرف بن تیمورتاش
- ۶۲۰ ذکر سبب توجه جانی بیګ خان و انقراض ایام دولت و حیات ملک اشرف بادلان
- ۶۲۵ ذکر مآل حال امیر شیخ حسن نویان و انتقال وی از این تیره خاکدان و جلوس سلطان اویس
- ۶۳۴ ذکر انتقال سلطان اویس از دار ملال و جلوس پسرش سلطان حسین
- ۶۴۴ ذکر قتل سلطان حسین و سلطنت سلطان احمد برادر وی
- ۶۵۵ ذکر مآل حال طغاتی‌مورخان در سلطنت خراسان
- ۶۵۷ ذکر استیلای امیر ولی بر استرآباد
- ۶۵۹ ذکر خروج امیر سید قوام‌الدین در ولایت مازندران
- ۶۶۱ فهرستها

به نام خداوند بخشنده مهربان

پیش‌گفتار

یکی از تواریخ عمومی مهمی که در عصر صفوی نگاشته شده، کتاب خلد برین تألیف محمد یوسف والہ اصفهانی قزوینی است.^۱ این کتاب تاریخ عمومی بزرگی است در هشت «روضه» و یک «خاتمه» به شرح زیر:

روضه یکم: در تاریخ پیامبران و پادشاهان پیش از اسلام.

روضه دوم: در تاریخ پیامبر اسلام (ص) و امامان شیعه

روضه سوم: در تاریخ خاندان اموی و عباسی.

روضه چهارم: در تاریخ دودمانهای همروزگار خلفای عباسی.

روضه پنجم: در تاریخ چنگیزخان مغول و خاندان او.

روضه ششم: در تاریخ تیمور و جانشینان او.

روضه هفتم: در تاریخ سلسله‌های قراقویونلو و آق قویونلو و دیگر

بازماندگان تیمور. و بالاخره؛

۱- همان‌طور که بعداً گفته خواهد شد، مؤلف این کتاب را محمد طاهر وحید قزوینی نیز نوشته‌اند که اشتباه است.

روضه هشتم: که بیشترین بخش کتاب را شامل می‌شود در پادشاهی صفویان است و خود دربرگیرنده هفت «حدیقه» بدین ترتیب می‌باشد:

حدیقه اول: در سرگذشت شاه اسماعیل اول صفوی (۹۰۵ تا ۹۳۰ ه. ق) و شرح احوال مشاهیر سادات عظام و فحول علمای کرام و شعراء و ارباب کمال آن عصر. حدیقه دوم: در سرگذشت شاه طهماسب (۹۳۰ تا ۹۸۴ ه. ق) و شرح احوال امرای عظام و خوانین کرام و سادات عالی درجات و علمای اعلام و سایر هنرمندان آن دوره.

حدیقه سوم: درگذشت شاهزاده مظفر و شاه اسماعیل دوم و شاهزادگان دیگر.

حدیقه چهارم: در سرگذشت سلطان محمد (۹۸۵ ه. ق).

حدیقه پنجم: در سرگذشت شاه عباس اول (۹۸۵ تا ۱۰۳۸ ه. ق).

حدیقه ششم: در سرگذشت شاه صفی (۱۰۳۸ تا ۱۰۵۲ ه. ق).

حدیقه هفتم: در سرگذشت شاه عباس دوم (۱۰۵۲ تا ۱۰۷۷ ه. ق).

و خاتمه کتاب در شرح حال شاه سلیمان صفوی است.

مؤلف این کتاب میرزا محمد یوسف واله اصفهانی قزوینی برادر میرزا محمد طاهر وحید قزوینی و پسر میرزا حسین خان قزوینی است. وی نیز مانند برادرش وحید قزوینی برای احراز مقامهای دیوانی تربیت شده بود و به کارهای دولتی اشتغال داشت. او در آغاز مجلس نویس (محرر ارقام) بوده. در پایان عهد شاه عباس دوم و چند سالی از دوران شاه سلیمان وزیر توپخانه شد. شعر می‌گفت و واله^۱ تخلص می‌کرد. در سال ۱۰۵۸ در لشکرکشی شاه عباس دوم به قندهار که

به فتح آن شهر انجامید در رکاب شاه عباس بود و در آن هنگام بیش از هفتاد سال داشت.^۱ بنابراین تاریخ ولادت وی سال ۹۸۸ هجری بوده است.

استاد فقید دکتر ذبیح‌الله صفا در تاریخ ادبیات خود دربارهٔ والہ و خلد برین چنین مرقوم فرموده‌اند: «اما مهارت و شهرت قزوینی در نثر و به سبب تألیف کتاب پرارزشش خلد برین است که آن را به سال ۱۰۷۸ به روزگار پادشاهی شاه سلیمان (۱۰۷۷-۱۱۰۵ ه. ق) در هشت «روضه» با نثری پخته و منشیانه و بسیار پاکیزه تألیف نمود».

کتاب خلد برین مانند دیگر تواریخی که در عهد صفوی نوشته شده از کتابهای قبل از خود تأثیر پذیرفته بخصوص از عالم‌آرای عباسی و فتوحات امینی و صفوة الصفا و تنقحات الانس و حبیب‌السیر و احسن التواریخ.

تاریخ تألیف خلد برین سال ۱۰۷۸ است اما نمی‌دانم چرا علامه فقید شیخ آقا بزرگ طهرانی در اثر ماندنی و عظیم خود الذریعه تألیف این کتاب را در دو مورد سالهای ۱۰۷۱ و ۱۱۰۱ دانسته‌اند.^۲ در جای دیگری از همان کتاب آن را از محمد طاهر وحید قزوینی دانسته‌اند.^۳ احتمالاً تألیف این کتاب تا سال ۱۰۹۷ نیز ادامه داشته است چون والہ در صفحه ۶۵۵ همین کتاب به آن اشاره می‌کند.^۴

به هر حال برای اطلاع بر کتاب خلد برین و نگارندهٔ آن می‌توان به کتب زیر مراجعه کرد:

۱- آشکدهٔ آذر، چاپ استاد فقید دکتر حسن سادات ناصری، ص ۱۲۲۱.

۲- تذکرهٔ روز روشن، ص ۷۴۸.

۱- تاریخ تذکره‌های فارسی، ج ۲، ص ۶۱۸.

۲- الذریعه، ج ۷، ص ۲۳۹ و نیز ج ۳، ص ۲۵۱.

۳- الذریعه، ج ۳، ص ۲۵۱.

۴- خلد برین، روضه‌های ششم و هفتم، مرکز نشر میراث مکتوب.

۳- تذکره نصرآبادی، ص ۸۲

۴- تاریخ ادبیات در ایران، دکتر ذبیح الله صفا، ج ۵، بخش ۳، ص ۱۷۷۴.

۵- تاریخ تذکره‌های فارسی، ج ۲، ص ۶۱۷ تا ۶۲۰.

گویا مؤلف قصد داشته است نام این کتاب را «حدائق الخلد» بگذارد چون در صفحه اول از حدیقه اول از روضه هشتم این کتاب نام بالا دیده می‌شود اما بعد منصرف شده و نام خلد برین را برگزیده است که این نام اخیر چندین بار در حدیقه‌های مختلف دیده می‌شود.

تاکنون قسمتهایی از خلد برین چاپ شده یا در حال چاپ شدن است. اولین بار دانشمند محترم آقای احمد سهیلی خوانساری قسمتی از حدیقه ششم از روضه هشتم را که در شرح پادشاهی شاه صفی است در سال ۱۳۱۸ هجری شمسی چاپ کردند. اسکندر بیگ منشی پس از نگارش عالم‌آرای عباسی که در ۱۰۲۵ پایان یافت تصمیم به نوشتن ذیلی بر آن کتاب گرفت و وقایع را تا سال ۱۰۴۳ یعنی پنجمین سال سلطنت شاه صفی ادامه داد و با مرگ او این کار ناتمام ماند. آقای سهیلی آن ذیل را چاپ کرد و وقایع را از ادامه آن تاریخ تا سال ۱۰۵۲ از خلد برین بر آن افزود.

حدیقه‌های اول تا چهارم از روضه هشتم که به قول استاد صفا «مهمترین قسمت این کتاب طبعاً روضه هشتم آن است» توسط این جانب تصحیح و در سال ۱۳۷۲ جزء انتشارات دکتر محمود افشار یزدی چاپ شد و مورد استقبال اهل تحقیق قرار گرفت. روضه‌های ششم و هفتم را هم این جانب تصحیح کردم که در سال ۱۳۷۹ توسط مرکز نشر میراث مکتوب چاپ شد.

حدیقه‌های ششم و هفتم از روضه هشتم را که سرگذشت و وقایع زمان شاه صفی و شاه عباس دوم است دانشمند محترم آقای دکتر محمد رضا نصیری که

برای اهل تحقیق شناخته شده‌اند با نامی ساختگی (ایران در زمان شاه صفی و شاه عباس دوم!) و بدون هیچ اشاره‌ای به تصحیح قسمتهای دیگر این کتاب که این بخل علمی در شأن یک دانشمند نیست تصحیح فرمودند که در سال ۱۳۸۰ جزء انتشارات انجمن آثار و مفاخر فرهنگی چاپ و منتشر گشت.

از کتاب خلدبرین نسخه خطی کاملی فعلاً در هیچ کجای دنیا سراغ نداده‌اند بلکه هر حدیقه یا هر روضه‌ای در کتابخانه‌ای است. نسخه اساس کار من در تصحیح این قسمت نسخه‌ای است که به شماره ۴۱۷۶ در کتابخانه ملی ملک نگهداری می‌شود و به خط نسخ زیبایی در سده سیزدهم نوشته شده است. این نسخه که روضه ششم را هم دارد کلاً ۳۱۹ برگ ۲۹ سطری و از آخر ناقص است و نام کاتب و تاریخ کتابت ندارد.

حدیقه پنجم از روضه هشتم خلدبرین یعنی تاریخ سلطنت شاه عباس اول دقیقاً رونویسی از روی عالم آرای عباسی است و نیازی به چاپ ندارد. بنابراین با چاپ جلد حاضر روضه‌های پنجم و ششم و هفتم و هشتم (بجز حدیقه پنجم و خاتمه) از این کتاب مهم چاپ شده از خداوند آرزوی چاپ قسمتهای دیگر این کتاب را دارم.

از شورای علمی محترم پژوهشگاه علوم انسانی به ویژه استاد بزرگوار جناب آقای دکتر ابوالقاسم رادفر که این کتاب را برای چاپ پذیرفتند و همچنین از مسئولین اجرایی و مؤدب و خوش‌قول این پژوهشگاه علی‌الخصوص جناب آقای ناصر زعفرانچی و سرکارخانم افسانه محبوب آفاق که زیبایی چاپ این کتاب نتیجه تلاش آنان است سپاسگزارم و سلامت و سعادت این عزیزان را از خداوند منان خواهانم.

میرهاشم محدث

تهران، تیرماه ۱۳۸۹